

การจัดการตนเองของภาคประชาสังคมเพื่อการเข้าสู่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก

นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการดำเนินนโยบายและผลกระทบของนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก 2) ศึกษาสภาพความเป็นมาของภาคประชาสังคมของจังหวัดตากในการจัดการตนเองเพื่อการเข้าสู่การเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ และ 3) เสนอแนะแนวทางการจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของภาคประชาสังคม ซึ่งการดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ความเจริญจากการค้าขายบริเวณชายแดนอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ก่อให้เกิดการขยายของเมืองอย่างไร้ทิศทางที่มาพร้อมกับปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นสาเหตุให้เกิดประชานิยมแม่สอดในปี 2540 เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมของเมืองแม่สอด และเกิดแนวคิดการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษของกลุ่มนักธุรกิจในพื้นที่อำเภอแม่สอดในปี 2547 ในชื่อเขตเศรษฐกิจชายแดนจังหวัดตาก ทำให้ภาคประชาสังคมในพื้นที่อำเภอแม่สอดตื่นตัวและศึกษาเกี่ยวกับนโยบายดังกล่าวเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับคนในพื้นที่ และในปี 2557 นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษถูกนำกลับมาทำให้เกิดเป็นรูปธรรมอีกครั้งโดยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ประกาศจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจำนวน 10 แห่ง โดยกำหนดให้จังหวัดตากเป็นจังหวัดนำร่อง การพัฒนาให้ภาคประชาสังคมมีบทบาทในการจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน ต้องเกิดจากการบูรณาการในการทำงานแบบมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ และหน่วยงานต่าง ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างประโยชน์สุขให้กับคนในพื้นที่

คำสำคัญ: การจัดการตนเอง ภาคประชาสังคม นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จังหวัดตาก

* หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

อีเมล: knaparat_12@hotmail.com

Self-Management of Civil Society in Preparation for the Tak Special Economic Zone

Naparat Kittiratanamongkol*

Abstract

The objectives of this research are: (1) to study the policy implementation of the Tak Special Economic Zone in Thailand, as well as its impact, (2) to study the background of civil society in Tak Province and self-management towards becoming a special economic zone, and (3) to propose sustainable self-management guidelines for civil society. A qualitative approach is used. Data were gathered from a literature review, in-depth interviews, and focus group discussion.

The special economic zone policy, known as the Tak Border Economic Zone, was initiated in 2004 by a business group in Mae Sot District. The policy was based on government-supported investment promotion. In 2014, the national government led by General Prayut Chan-Ocha launched a policy to establish special economic zones in 10 border provinces. Tak was selected to be a pilot province, leading to the development of infrastructure for economic expansion, as well as economic, social, and environmental change. To resolve cumulative issues arising from rapid change and expansion, and to prepare through self-management for the establishment of the Tak Special Economic Zone, the Mae Sot community, the first civil society group in Tak Province, was established. The Mae Sot community's employment of the principle of self-management, together with the establishment of procedures for citizen participation, has turned out to be both practical and sustainable. Therefore, for sustainable self-management, civil society is recommended to work in cooperation with the government sector, other civil-society actors, the private sector, the business sector, and other related sectors, for the greater benefit of the local population.

Keywords: Self-management, civil society, special economic zone policy, Tak Province

* Ph.D. student in Public Administration, Rangsit University.

E-mail: knaparat_12@hotmail.com

บทนำ

เมื่อประชาชนมอบอำนาจการตัดสินใจให้รัฐเป็นผู้ดูแลและแบ่งปันผลประโยชน์ในทรัพยากรส่วนกลางที่ทุกคนมีสิทธิร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ภายในรัฐมาอย่างยาวนาน โดยเข้าใจว่าตนเองได้ใช้สิทธิผ่านตัวแทนที่อาสาเข้าไปทำหน้าที่บริหารและจัดการทรัพยากรของทุกคนในนามของคณะรัฐบาลที่บริหารประเทศ ซึ่งมาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยที่คนส่วนใหญ่ไว้วางใจให้เป็นรัฐบาลทำหน้าที่รับผิดชอบดูแลประชาชนตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภาและคนทั้งประเทศที่จะทำหรือไม่ทำอะไร แต่ทั้งนี้ สิ่งที่รัฐบาลเลือกที่จะทำหรือไม่ทำนั้นล้วนแต่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศและความอยู่ดีมีสุขของประชาชนภายในประเทศ ความแข็งแกร่งหรือความมั่นคงของรัฐบาลต้องอาศัยการสนับสนุนของประชาชนที่เชื่อมั่นในการทำงานของรัฐบาลในการส่งมอบบริการที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น แต่ปัญหาของการปล่อยให้รัฐบาลดำเนินการบริหารและพัฒนาประเทศไปตามนโยบายที่แต่ละรัฐบาลกำหนด ทำให้ประชาชนขาดความสนใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการของการกำหนดนโยบายสาธารณะ ตั้งแต่การกำหนดปัญหาและการตัดสินใจที่จะเลือกกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ การนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ การติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน และการประเมินผลการดำเนินการตามนโยบายสาธารณะต่าง ๆ ทำให้รัฐเป็นศูนย์รวมอำนาจในการบริหารจัดการอยู่ในกรอบเก่าแบบรัฐรวมศูนย์ (Laothamatas, B.E.2555) และออกแบบนโยบายเพื่อใช้พัฒนาพื้นที่และคุณภาพชีวิตของประชาชนทั่วทั้งประเทศ สร้างปัญหาไว้ให้แก่ชุมชนจากนโยบายที่กำหนดจากส่วนกลาง ปัญหาที่สั่งสมมานานและขาดผู้รับผิดชอบเหล่านั้นเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนให้ชุมชนต้องรวมตัวกันลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาด้วยตัวเอง ดังที่เกิดขึ้นในหลาย ๆ ชุมชน

การวิจัยเรื่อง “การจัดการตนเองของภาคประชาสังคมเพื่อการเข้าสู่การเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก” จึงเกิดขึ้นจากแนวคิดที่ว่า การพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนจะต้องเกิดจากการที่พลเมืองของประเทศมีความเข้มแข็งบนพื้นฐานของความรู้และมีศักยภาพในการจัดการตนเองและชุมชนให้สามารถงัดศักยภาพอยู่ได้และสามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากบริบทการเปลี่ยนแปลง ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกประเทศที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชนโดยกลไกและวิธีการต่าง ๆ ในการประสานผลประโยชน์กับภาครัฐและภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องโดยไม่ต้องคอยพึ่งพารัฐเพียงฝ่ายเดียวเช่นที่ผ่านมา ประชาคมแม่สอดจึงเป็นแรงกระตุ้นอีกแรงหนึ่งของพลังภาคประชาสังคมในพื้นที่ชายแดน ที่นำมาถอดบทเรียนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเป็นแรงกำลังในการทำงานให้แก่ภาคประชาสังคมที่ต้องสร้างโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานกับภาครัฐในกระบวนการนโยบายสาธารณะ จึงเป็นเหตุผลความจำเป็นที่การศึกษาในเรื่องดังกล่าว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. การศึกษาถึงการดำเนินนโยบายและผลกระทบของนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก

2. การศึกษาให้เห็นถึงการก่อเกิดและบทบาทของประชาคมแม่สอดที่เชื่อมโยงการจัดการตนเองต่อนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก
3. เสนอแนะแนวทางการจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของภาคประชาสังคม

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้สมมติฐานหนึ่งที่เป็นฐานคิดคือ ภาคประชาสังคมในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตากมีการจัดการตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตากโดยนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษมีจุดเริ่มต้นจากแนวคิดของประชาชน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการตนเองของภาคประชาสังคม

เรื่องการจัดการตนเองของภาคประชาสังคมถือเป็นการเปลี่ยนวิธีคิดและวิธีปฏิบัติในการบริหารกิจการบ้านเมืองจากบนลงล่าง (top-down approach) ที่เป็นมาโดยตลอดนับแต่มีรัฐชาติและเปลี่ยนมาผสมผสานกับการบริหารแบบล่างขึ้นบน (bottom-up approach) โดยที่ภาคประชาสังคมมีสิทธิมีเสียงและมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารกิจการบ้านเมืองมากขึ้น เนื่องจากนโยบายสาธารณะล้วนส่งผลกระทบทั้งบวกและลบต่อประชาชน และจากประเด็นที่รัฐไม่สามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาพื้นที่ของประเทศได้อย่างทั่วถึง เสมอภาคและเป็นธรรมเท่าที่ควร อันเนื่องจากข้อจำกัดของรัฐทั้งในเชิงของนโยบายที่ไม่เป็นธรรมในการกระจายความเจริญให้ทั่วถึง รวมถึงข้อจำกัดทางด้านประสิทธิภาพของภาครัฐในการดำเนินการแปลงนโยบายไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาคทั่วกัน ทำให้เกิดการเรียกร้องจากภาคประชาสังคมในการจัดการตนเอง โดยที่ภาคประชาสังคมสามารถคิดและแก้ไขปัญหาของตนด้วยตนเองมากขึ้นแทนการรอคอยความช่วยเหลือจากรัฐเหมือนเช่นที่ผ่านมา จากมุมมองที่แตกต่างกันของนักวิชาการและผู้ที่สนใจเรื่องของประชาสังคม ซึ่งนำมาสรุปอธิบายถึงความเป็นภาคประชาสังคมได้ว่าเป็นการรวมตัวกันของปัจเจกชนที่มีความหลากหลายแต่มีความมุ่งหมายในการทำงานเดียวกันในลักษณะของจิตอาสา ความเป็นเครือข่าย ในการสร้างการมีส่วนร่วม เพื่อร่วมกันแสดงบทบาทในการแก้ไขปัญหา สนับสนุนส่งเสริมเป็นปากเป็นเสียงแทนคนส่วนใหญ่ กระตุ้นความตื่นรู้และตระหนักต่อความรับผิดชอบของภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และการให้บริการสาธารณะที่จำเป็นที่รัฐไม่สามารถจัดให้ได้ทั่วถึง โดยการจัดการตนเองของภาคประชาสังคมในประเด็นที่เข้าไปดำเนินการด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ล้วนมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีการวางแผนความร่วมมือกับหลายฝ่าย โดยเฉพาะคนในชุมชนที่เป็นแกนนำหลักในการดำเนินการ มีการจัดการระบบฐานข้อมูล การเป็นแหล่งเรียนรู้ที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอ และมีกติกาการทำงานร่วมกัน รวมทั้งการเป็นพื้นที่สาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้าออกได้ตามความต้องการอย่างสมครใจ

การบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service, NPS) ของ Robert B. Denhardt และ Janet Vinzant Denhardt (2000) ให้ความสำคัญต่อคุณค่าหรือค่านิยมประชาธิปไตยในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนโดยเน้นการรับใช้พลเมือง (served citizens) เน้นผลประโยชน์สาธารณะ

(seek the public interests) ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ (value people) และการเปิดให้ประชาชน มีสิทธิมีเสียงในการบริหารภาครัฐมากขึ้น รวมถึงกระบวนการนโยบายสาธารณะด้วย นโยบายสาธารณะ ที่มีภาคประชาสังคมเป็นผู้คิดริเริ่มและนำไปเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของรัฐบาลนับเป็นสิ่งที่ดีและควร ดำเนินการ เนื่องจากจะทำให้ให้นโยบายนั้นได้รับการยอมรับสูง เกิดความเชื่อมั่นระหว่างผู้กำหนดนโยบาย และผู้รับผลจากนโยบาย ซึ่งการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมทำให้เป้าหมายและวิธีดำเนินการของ นโยบายชัดเจน ได้รับข้อมูลอย่างรอบด้าน จึงทำให้การดำเนินนโยบายมีโอกาสสำเร็จสูง (Creighton, 2005) นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นถึงความโปร่งใสและสำนึกรับผิดชอบต่อผู้กำหนดนโยบายสาธารณะ และ เกิดความเสมอภาคและความเป็นธรรมในกระบวนการดำเนินตามนโยบาย (Callahan, 2007)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารถือเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ส่งต่อเรื่องราวของกลุ่ม เคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่รวมตัวกันลุกขึ้นมาทำกิจกรรมทั้งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เปลี่ยนแปลงระบอบ การปกครอง และการต่อต้านกลุ่มนักการเมืองที่ทุจริตประพฤติดมิชอบในหลาย ๆ แห่งทั่วโลกทำให้มี การส่งต่อแนวคิดที่สนับสนุนต่อการจัดการตนเองของภาคประชาสังคม ในเรื่อง**สิทธิชุมชน** (Prokati, B.E.2550) ที่ต้องการรักษาวิถีการดำเนินชีวิตหรือยังคงสภาพความเป็นตัวตนเดิมของชุมชน ดังนั้น หากนโยบายของรัฐไม่สอดคล้องหรือขัดกับวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนและชุมชนไม่ต้องการก็สามารถที่จะ โต้แย้งหรือปฏิเสธสิ่งเหล่านั้นได้ ซึ่งการที่ชุมชนจะรวมตัวกันเช่นนั้นจะต้องศรัทธาความเป็น**ชุมชนนิยม** ที่รู้จักห่วงหาพันทางสังคมที่ชุมชนของตนมีอยู่ โดยพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุด จึงจะทำให้พัฒนาไปสู่ ความเป็น**ชุมชนเข้มแข็ง**ที่ชุมชนรู้และเข้าใจในความเป็นชุมชนและศักยภาพที่ชุมชนของตนมีอยู่อย่าง รอบด้าน สามารถพึ่งตนเองได้ด้วยเชื่อมั่น รักใคร่สามัคคี มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้ระหว่างกัน และสมาชิกของชุมชนมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งจะนำ สมาชิกของชุมชนเหล่านั้นให้เป็น**พลเมืองตื่นรู้** (active citizens) ซึ่งเป็นก้าวหนึ่งที่สำคัญในการไปสู่ สังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง (Széger & Nosko, 2013) ที่ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจและความ ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนเองและส่วนรวม และความสำคัญของตนเองในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของ สังคมที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่าได้ โดยแนวคิดพลเมืองตื่นรู้เป็นการพัฒนาการเมืองจาก ล่างสู่บน (bottom – up) และเป็นการพัฒนาการเมืองที่สร้างรากฐานการเมืองที่เข้มแข็งและยั่งยืนกว่า การพัฒนาจากบนสู่ล่าง กล่าวได้ว่า แนวคิดทั้งหลายในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนต่างมุ่งสร้าง ความเป็นรัฐประชาสันตาสถรพลเมือง ที่เป็นแนวคิดที่ต้องการเห็นทุกคนในประเทศชาติมีความตระหนักรู้ และเข้าใจในหน้าที่และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของแผ่นดินร่วมกัน ทำอะไรนึกถึงประโยชน์ส่วนรวม เพื่อ จดมุ่งหมายในการร่วมสร้างบ้านเมือง สอดรับกับแนวคิดประชาสังคมและการจัดการตนเองของชุมชน

โดยส่วนใหญ่การรวมตัวของปัจเจกบุคคลมาเป็นภาคประชาสังคมมักจะเกิดจากปัญหาที่ทุกคน ต่างได้รับร่วมกันมาอย่างยาวนาน และไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาดำเนินการแก้ไข จึงทำให้เกิดความคิดที่ ต้องการระดมทรัพยากรที่เป็นต้นทุนในพื้นที่ของตน ซึ่งเริ่มมาจากแนวคิดของ Olson (1965) ที่ให้ เหตุผลของการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลก็เพื่อให้ได้มาซึ่ง “ผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม” (collective goods) ส่งผลต่อการพัฒนาแนวคิดของ McCarthy ในการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เข้ามาทำหน้าที่

รวบรวมทรัพยากร ได้แก่ เงิน แรงงาน ความสมานฉันท์ และอื่น ๆ ที่จำเป็นเพื่อสร้างกิจกรรมที่จะทำให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมของกลุ่ม ซึ่งผู้นำกลุ่มหรือผู้ทำหน้าที่ประสานกลุ่มจึงต้องมีภาวะการนำที่ทำให้สมาชิกรู้สึกได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ และสามารถพัฒนาขึ้นสู่การเป็นผู้นำกลุ่มได้ด้วย ดังที่มีการกล่าวเรื่องของผู้นำในปรัชญาของตะวันออกตามคำสอนที่เน้นการดำเนินไปตามธรรมชาติอย่างการนำแบบไม่นำ ดังที่คำสอนของเต๋ากล่าวไว้ถึงสิ่งต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นด้วยการเปรียบเทียบ ดังนั้น “ปราชญ์ย่อมกระทำด้วยการไม่กระทำ เทศนาด้วยการไม่เอ่ยวาจา การงานทั้งหลายก็สำเร็จลุล่วง” ซึ่งคนที่ร่วมกันทำงานต่างสามารถเป็นได้ทั้งผู้นำในเรื่องที่ตัวเองรู้ และผู้ตามในเรื่องที่ตัวเองไม่ถนัด จึงเป็นการทำงานที่ต่างคนต่างแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ผลัดกันนำผลัดกันตามได้ตลอดเวลา เมื่องานสำเร็จก็ไม่ยึดติดอยู่กับความสำเร็จนั้น ว่าเป็นเกียรติยศของชีวิต ดังที่ว่า “ท่านให้ชีวิตแก่สรรพสิ่ง แต่มิได้ถือว่าเป็นเจ้าของประกอบกิจยิ่งใหญ่ แต่มิได้ประกาศให้โลกรู้” (Chandarasunti, B.E. 2525) ในทางปรัชญาของตะวันตกก็กล่าวเกี่ยวกับแนวคิดของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) ของ James MacGregor Burns (1978) ที่เน้นพัฒนาภาวะผู้นำเป็นลำดับ ใน 3 แบบคือ ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (transactional leadership) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (transformational leadership) และภาวะผู้นำแบบจริยธรรม (moral leadership)

แนวคิดที่กล่าวมาข้างต้นล้วนเข้าไปมีส่วนของความเป็นภาคประชาสังคมที่ลุกขึ้นมาจัดการตนเองในเรื่องที่เป็นธุระของตัวเอง และสามารถดำเนินการไปได้อย่างยั่งยืน หากทุกคนละวางเรื่องประโยชน์ส่วนตัว และหันมาให้ความสำคัญกับประโยชน์ของส่วนรวม แต่ทั้งนี้ ก็ไม่ใช่ว่าจะตัดขาดจากความร่วมมือกับภาครัฐ ซึ่งยังคงร่วมกันดำเนินงานในลักษณะของความเป็นหุ้นส่วนในการทำงานให้มากขึ้น

เขตเศรษฐกิจพิเศษ

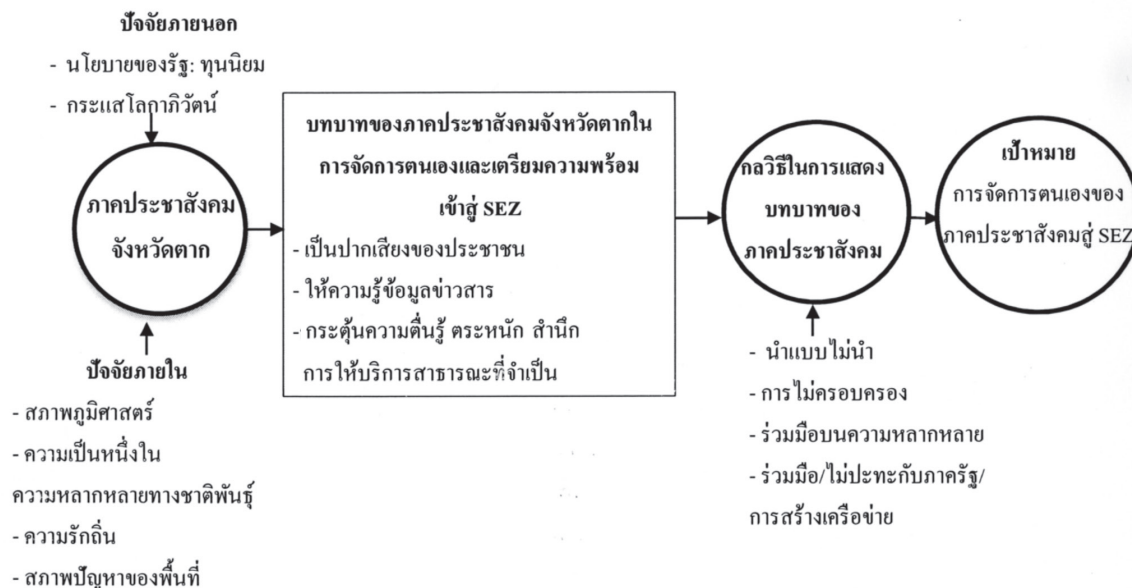
ภายหลังจากสงครามโลกครั้งสองสิ้นสุดลง แต่ละประเทศที่บอบช้ำจากการทำลายล้างของการเกิดสงคราม โดยเฉพาะประเทศที่พ่ายแพ้ ต่างเร่งฟื้นฟูประเทศ พยายามสร้างความเจริญรุ่งเรืองอีกครั้งด้วยการพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้มั่นคงจากต้นทุนที่เหลืออยู่ และได้มีการกระจายความช่วยเหลือไปยังประเทศต่าง ๆ ผ่านองค์การระหว่างประเทศอย่างองค์การสหประชาชาติ หรือ UN ด้วยหวังว่า การทำให้ทุกประเทศในโลกมีความเจริญเท่าเทียมกัน จะช่วยลดการเกิดสงครามได้ แต่การที่ประเทศหนึ่งจะพัฒนาพื้นที่ให้มีความเจริญไปพร้อม ๆ กันทั้งประเทศนั้นไม่สามารถดำเนินการให้สำเร็จได้โดยเร็ว ดังนั้น การพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมรับการพัฒนา อีกทั้งมีกิจกรรมที่จะส่งผลต่อพื้นที่โดยรอบต่อไป จึงถูกส่งเสริมให้มีการพัฒนาแบบเฉพาะที่เพื่อส่งต่อผลิตภัณฑ์หรือเชื่อมต่อความเจริญไปยังพื้นที่อื่นต่อไป จึงเป็นที่มาของนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในหลาย ๆ ประเทศ และประเทศที่ประสบความสำเร็จกับการดำเนินนโยบายดังกล่าวก็คือ สาธารณรัฐประชาชนจีน พื้นที่ที่มีการพัฒนาในลักษณะกิจกรรมเฉพาะให้เอื้อและส่งเสริมการลงทุนเป็นหลัก โดยผู้ที่เข้าไปลงทุนในพื้นที่ดังกล่าวในกิจกรรมที่รัฐบาลกำหนดจะได้รับสิทธิพิเศษทางด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิพิเศษทางภาษีอากร การส่งเสริมการลงทุน ความพร้อมของปัจจัยการผลิต การอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกรรมและบริการพื้นฐานต่าง ๆ ตั้งแต่

ระบบขนส่ง ไฟฟ้า ประปา ฯลฯ โดยการพัฒนาพื้นที่ในลักษณะนี้จะเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกันในชื่อของ เขตเศรษฐกิจพิเศษ (special economic zone: SEZ) แต่ก็ยังมีการใช้ชื่อเรียกเฉพาะตามกิจกรรมได้อีก เช่น เขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออก (export processing zone) คลังสินค้าทัณฑ์บน (bonded warehouse) และเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดน (special border economic zone) ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับว่าจะให้ความสำคัญกับการประกอบกิจกรรมประเภทใด หรือคำใดจะเป็นที่นาดึงดูดนักลงทุนมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่การพัฒนาพื้นที่ในลักษณะนี้จะพบมากในประเทศกำลังพัฒนา โดยพบว่าปัจจัยความสำเร็จก็คือ (1) การมีโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอและราคาถูก (2) แรงงานที่มีประสิทธิภาพและค่าแรงต่ำ (3) นโยบายของรัฐที่เอื้อต่อการลงทุน (4) มีที่ดินที่เพียงพอ (5) การมีเทคโนโลยีที่สนับสนุนการดำเนินธุรกิจ และ (6) การเข้าถึงวัตถุดิบในราคาถูก

การเจริญเติบโตจากการค้าขายบริเวณชายแดนของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ประกอบกับความสำเร็จของการดำเนินการพัฒนาพื้นที่และจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษของประเทศทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้ว และประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศจีน ส่งผลต่อแนวคิดในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษของกลุ่มธุรกิจอำเภอแม่สอด จึงพยายามให้ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่ด้วยการตั้งโรงงานอุตสาหกรรม โดยชูประเด็นเรื่องของแรงงานราคาถูกให้ต้นทุนในการผลิตต่ำ เนื่องจากการพัฒนาประเทศให้เจริญเติบโตไปพร้อม ๆ กันทั้งประเทศจะต้องใช้ระยะเวลายาวนานและการลงทุนสูง ซึ่งไม่ทันต่อความต้องการของประชาชน ดังนั้น การจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยการพัฒนาพื้นที่เฉพาะที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศได้ จึงเป็นแนวคิดที่ช่วยให้พื้นที่ต่าง ๆ ได้รับการยกระดับการพัฒนาได้ตามศักยภาพของพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการเร่งให้พื้นที่รอบ ๆ พยายามยกระดับศักยภาพในการพัฒนาต่อไปด้วย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การนำวิธีการบริหารงานภาครัฐในอดีตที่ดำเนินการในรูปแบบเก่า ที่มีนโยบายสาธารณะเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐบาลในการบริหารประเทศโดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ประเทศชาติและประชาชนในทางปฏิบัติ รัฐบาลมีบทบาทหลักในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ในขณะที่ภาคประชาสังคมหรือประชาชนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมน้อยมาก ทั้ง ๆ ที่เป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงและทางอ้อมจากนโยบายสาธารณะ และแนวทางรัฐประศาสนศาสตร์ใหม่ (new public service) ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะภาคประชาสังคม ในการแก้ไขปัญหาสังคมและพัฒนาประเทศมากขึ้นในฐานะเป็นหุ้นส่วนร่วมสำคัญของรัฐ แต่การที่ภาคประชาสังคมจะมีส่วนร่วมได้อย่างจริงจัง จำเป็นต้องมีความเข้มแข็งและมีความพร้อมในการเข้ามีส่วนร่วมซึ่งมีหลายเงื่อนไขที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการเพิ่มอำนาจในด้านต่าง ๆ ให้กับภาคประชาสังคม โดยมีการพัฒนาการเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการภายใต้สภาวะการณ์การเปลี่ยนแปลง เพื่อแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อนมากขึ้นที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ผ่านการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคมเพื่อเรียกร้องในการกำหนดชะตาชีวิตของตัวเอง

ภาพที่ 1. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ดัดแปลงจาก : ผู้เขียน

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ผู้ศึกษาลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ก่อตั้งประชาคมแม่สอด กลุ่มผู้ผลักดันนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในอำเภอแม่สอด และกลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก สำหรับ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ และอำเภอแม่ระมาด โดยเน้นที่พื้นที่อำเภอแม่สอดซึ่งเป็นศูนย์รวมการพัฒนาที่มีความก้าวหน้ามากที่สุด นอกจากนี้มีการศึกษาเรื่องดังกล่าวจากเอกสาร รายงานการประชุม สื่อวิทัศน์ที่เผยแพร่ผ่านระบบออนไลน์ และทำการรวบรวมวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนา

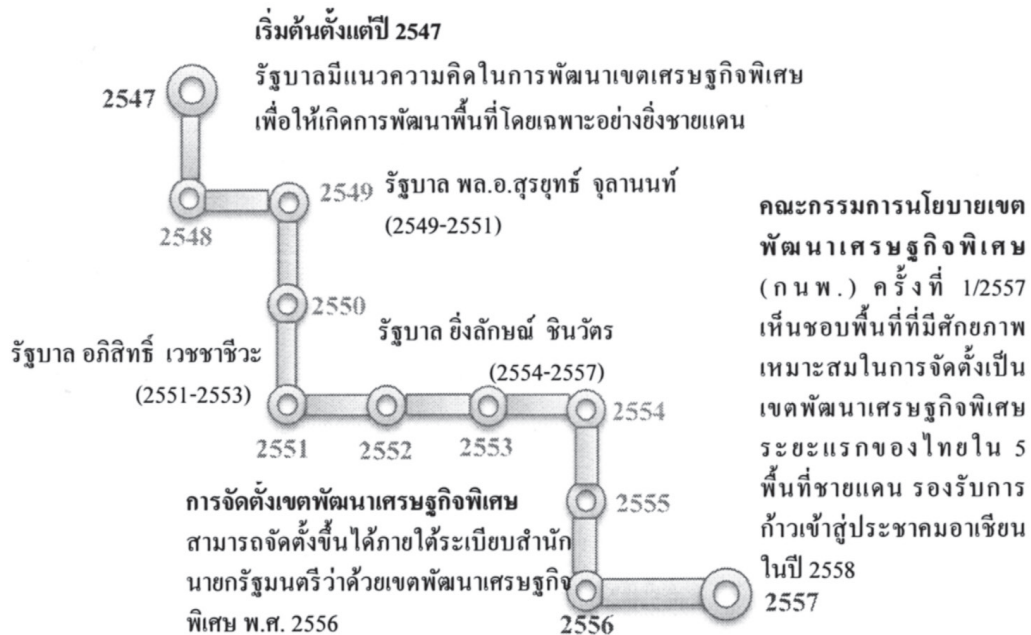
ผลการวิจัย

การดำเนินนโยบายและผลกระทบของนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก

เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นรูปแบบการพัฒนาพื้นที่เฉพาะสำหรับกิจกรรมที่ช่วยกระตุ้นการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ จากการเปลี่ยนแปลงระบบโลกใหม่ที่เน้นการสร้างการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจแทนการสร้างพลังอำนาจเพื่อรักษาความมั่นคงผ่านการสะสมอาวุธยุทโธปกรณ์และแสนยานุภาพทางทหาร และเพื่อเป็นการยุติสงครามระหว่างมวลมนุษยชาติที่สร้างความเสียหายมาแล้วทั้ง 2 ครั้ง ไม่ให้เกิดขึ้นอีก องค์การสหประชาชาติจึงถูกก่อตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนในการไกล่เกลี่ยระหว่างประเทศ และหาแนวทางในการลดความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิก (Tantisunthon, B.E.2560) โดยใช้นโยบายเศรษฐกิจสร้างความสัมพันธ์ผ่านการค้าระหว่างประเทศ เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นรูปแบบของการพัฒนาพื้นที่และสร้าง

ความเจริญให้แก่หลาย ๆ ประเทศได้ฟื้นตัวจากความอดอยากและยากจน ซึ่งมีทั้งประเทศในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา โดยเฉพาะประเทศจีนที่ถือได้ว่าประสบความสำเร็จอย่างมากและส่งผลต่อจนถึงนโยบายการสร้างเส้นทางการค้าเชื่อมโยงกันทั่วโลก อย่างนโยบาย Belt and Road Initiative (BRI) หรือหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางหรือนโยบายเส้นทางสายไหมในศตวรรษที่ 21 (Thongtakorn & Niyomthai, B.E.2561)

กล่าวถึงประเทศไทย จากการศึกษาบทบาทภาคประชาสังคมในการจัดการตนเองเพื่อเข้าสู่การเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษพบว่า นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษที่ถูกกำหนดให้ดำเนินการในรัฐบาลปัจจุบัน (พ.ศ.2557) ซึ่งมาจากการรัฐประหารนั้น เมื่อศึกษาย้อนกลับไป ในปี 2547 แนวความคิดเรื่องการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษเกิดจากแรงผลักดันของกลุ่มผู้ประกอบการ นักธุรกิจ และพ่อค้าในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ในนามของกลุ่มหอการค้าจังหวัดตาก สาขาอำเภอแม่สอด ที่สืบทอดระบบเศรษฐกิจชายแดนมาจากคนรุ่นก่อน จนทำให้ระบบเศรษฐกิจในอำเภอแม่สอดมีความมั่นคง และมีมูลค่าการส่งออกสินค้าผ่านแดนถาวรอำเภอแม่สอดเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละปี และเกิดการขยายตัวออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของระบบโลกที่เน้นเรื่องของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้แข็งแกร่งเพื่อสร้างศักยภาพในการแข่งขันของประเทศและภูมิภาค ซึ่งกลายเป็นเรื่องใหญ่สำหรับกลุ่มนักธุรกิจในพื้นที่ชายแดนที่จะดำเนินการขยายฐานเศรษฐกิจเพียงลำพัง ดังนั้น จึงได้มีการเพิ่มศักยภาพด้วยการพยายามให้รัฐบาลเข้ามาส่งเสริมการลงทุนในพื้นที่ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุน และเสนอให้จัดการพื้นที่อำเภอแม่สอด อำเภอพบพระ และอำเภอแม่ระมาด ซึ่งเป็นพื้นที่ติดชายแดนกับฝั่งเมียนมาร์ ที่มีการเปิดการค้าขายชายแดนกันมานานับร้อยปี ให้เป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ ถึงแม้ในขณะนั้นจะใช้ชื่อว่า เขตเศรษฐกิจชายแดนจังหวัดตาก ก็ตาม หลังจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวก็ได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องในสมัยของรัฐบาลต่าง ๆ ในรูปของนิคมอุตสาหกรรม สวนอุตสาหกรรม เป็นต้น และใช้กฎหมายและระเบียบในการดำเนินการในการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการลงทุนโดย BOI สำหรับการบริหารงาน กิจกรรมการลงทุนที่รัฐกำหนดทำให้เขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทย เพิ่งจะถูกประกาศให้มีการดำเนินงานและเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในปี 2557 โดยมีเส้นทางการพัฒนานโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษโดยรัฐบาลในแต่ละสมัยดังนี้

ภาพที่ 2. แสดงเส้นทางการดำเนินนโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก
ดัดแปลงจาก : สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน)

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงการดำเนินการของภาครัฐในการพยายามจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษของไทยในแต่ละสมัยที่ต่อยอดมาจากความต้องการของประชาชนในอำเภอแม่สอดที่ต้องการผลักดันให้จัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก โดยพยายามดึงภาครัฐให้เข้ามามีบทบาทหน้ในการดำเนินการให้เป็นรูปธรรม แต่ด้วยเสถียรภาพทางการเมืองที่มีการเปลี่ยนรัฐบาลที่เข้าดูแลตามสถานการณ์ การดำเนินการเพื่อจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศไทยอย่างเต็มรูปแบบจึงไม่สำเร็จและเดินทางมายาวนานถึง 10 ปี

ด้วยผลจากความเจริญเติบโตทางการค้าชายบริเวณชายแดนของอำเภอแม่สอดมีมูลค่าสูงเป็นหมื่นล้านในแต่ละปี อำเภอแม่สอดกลายเป็นพื้นที่ทำเลทองของพ่อค้านักลงทุน ซึ่งไม่ต่างจากอดีตในการเป็นศูนย์รวมของพ่อค้าต่างเชื้อชาติต่างศาสนาและต่างพื้นที่ ส่งผลต่อการพัฒนาจากจุดผ่านและพักแรมของพ่อค้าต่างแดนและเชื้อชาติ กลายเป็นที่พักแรมของคนกลุ่มดังกล่าวและอยู่ร่วมกันด้วยกฎกติกาของธรรมชาติในการอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ด้วยต่างคนต่างก็มาจากต่างที่ ต้องมาอยู่ร่วมชะตาเดียวกันในพื้นที่ที่ห่างไกล แต่มีโอกาสสัมผัสอากาศได้มากกว่าที่ที่จากมา จนส่งผลมาสู่การพัฒนาในปัจจุบัน อำเภอแม่สอดพัฒนาสู่ความเป็นเมืองและมีปัญหาที่ไม่ต่างจากเมืองอื่นทั่ว ๆ ไปคือ ปัญหาขยะ ปัญหาความแออัดของที่อยู่อาศัย ปัญหาเรื่องราคาที่ดิน ปัญหาสารเคมีตกค้าง น้ำเน่าเสีย ฯลฯ และก็ยังปัญหาเฉพาะของลักษณะเมืองชายแดนข้ามพรมแดนเข้าไปอีก ได้แก่ ปัญหาแรงงานต่างด้าวหลบหนี

เข้าเมือง ผลกระทบจากการสู้รบกันระหว่างกองกำลังชนกลุ่มน้อยในเมียนมาร์กับกองกำลังทหารเมียนมาร์ ปัญหาเรื่องสิทธิมนุษยชน เป็นต้น ปัญหาต่าง ๆ ได้ถูกส่งสมกันมาในแต่ละรัฐบาล และเมื่อประกาศจัดตั้งเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตากในปี 2557 ได้ส่งผลกระทบซ้ำปัญหาเดิมของอำเภอแม่สอดเข้าไปอีก และเพิ่มปัญหาใหม่เข้ามาคือ เรื่องของมูลค่าราคาที่ดินที่สูงขึ้นกว่าร้อยละร้อยเท่า ความแออัดและเสื่อมโทรมของที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะชุมชนของแรงงานต่างด้าวชาวเมียนมาร์ เกิดปัญหาการเอื้อประโยชน์ให้แก่นักลงทุนรายใหญ่เข้ามาทำลายระบบการค้าส่งของกลุ่มนักธุรกิจรายย่อย แต่สิ่งที่เอื้อต่อการเข้าสู่การเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตากก็คือ โครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอพบพระ ได้ถูกจัดการให้เกิดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มนักลงทุนที่ต้องใช้ทั้งเส้นทางขนส่งสินค้าที่สะดวก ระบบสาธารณูปโภคที่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการทางธุรกิจ รวมถึงสิทธิพิเศษด้านกำแพงภาษีที่บางอย่างได้รับการยกเว้น การจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ส่งผลต่อทั้งความกังวลและความคาดหวังต่อคนในพื้นที่ ในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาข้อพิพาทเรื่องที่ดินระหว่างกรมธนารักษ์ที่ได้รับมอบหมายให้เข้าจัดหาที่ดินให้แก่การนิคมอุตสาหกรรมกับประชาชนที่เข้าอาศัยและทำประโยชน์ในพื้นที่ที่ถูกกำหนดให้จัดตั้งนิคมอุตสาหกรรม ทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการจัดตั้ง ความคาดหวังของคนในพื้นที่ที่จะได้เข้าไปทำงานในโรงงาน การคมนาคมสะดวก การเก็งกำไรจากการให้เช่าและขายที่ดินหรือแม้แต่ลงทุนทำธุรกิจของตนเอง เช่น ปิมน้ำมันบริเวณใกล้กับสะพานมิตรภาพไทย-เมียนมาร์แห่งที่ 2 เป็นต้น แต่ก็ยังมีสิ่งที่กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่อำเภอแม่สอดมีความกังวล และนำมาวิเคราะห์สาเหตุก็คือปัญหาด้านสังคม วัฒนธรรม โดยพบเรื่องของการเกิดความรุนแรงในครอบครัวมากขึ้น การหย่าร้างของสามีภรรยาเพราะการพนัน ปัญหายาเสพติด และที่เริ่มส่อเค้าบานปลายคือ วัฒนธรรมการกินหมากและบ้วนทิ้งตามถนนของแรงงานชาวเมียนมาร์ การแย่งอาชีพดั้งเดิมของคนในพื้นที่ เช่น การค้าขายในตลาดสด การขับรถขนถ่ายสินค้าในตลาดเทศบาลของแรงงานชาวเมียนมาร์โดยรับผู้โดยสารร่วมไปด้วย

ปัญหาเหล่านี้หากปล่อยทิ้งไว้อาจส่งผลสู่ปัญหาใหญ่ที่ยากต่อการแก้ไข ไม่ต่างอะไรกับประเด็นโต้เถียงที่เกิดขึ้นกับเขตเศรษฐกิจพิเศษในประเทศอื่น ๆ ที่ กลุ่มประเทศพันธมิตรของ World Bank ได้ศึกษาและสรุปไว้ ดังนี้

ตารางที่ 1. หัวข้อ ประเด็นวิจารณ์ และประเด็นสนับสนุนในการดำเนินเขตเศรษฐกิจพิเศษ

หัวข้อ (Topic)	ประเด็นวิจารณ์ (Critics)	ประเด็นสนับสนุน (Proponents)
รายได้จากการแลกเปลี่ยน เงินตราต่างประเทศ	ประเทศเจ้าของพื้นที่ได้มูลค่าเพิ่มที่ต่ำ จากการนำเข้า	ประเทศต่าง ๆ สามารถสร้างมูลค่า เพิ่มจากนโยบายพื้นฐานที่เท่าเทียม กัน
กิจกรรมทางอุตสาหกรรม	เขตเศรษฐกิจพิเศษไม่ก่อให้เกิดการพัฒนา ด้านทักษะและความเชี่ยวชาญในงาน	เขตเศรษฐกิจพิเศษหลายแห่งมี การส่งเสริมอุตสาหกรรมที่มี การยกระดับทักษะฝีมือแรงงาน
นโยบายในการปฏิรูป	เขตเศรษฐกิจพิเศษทำให้เกิดการพัฒนา ที่ไม่ทั่วถึง	เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นตัวกระตุ้น ให้มีการปฏิรูปอย่างกว้างขวาง
การลงทุนโดยตรงจาก ต่างประเทศ	เขตเศรษฐกิจพิเศษจะดึงดูดการลงทุน จากต่างประเทศที่ไม่ได้คุณภาพ มีการใช้ เทคโนโลยีคุณภาพต่ำ ขาดความเชี่ยวชาญ และขาดกิจกรรมฐานราก	เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นเครื่องมือที่มี ประสิทธิภาพในการดึงดูดการลงทุน จากต่างประเทศ และล้วนแต่เป็น อุตสาหกรรมที่มีความรับผิดชอบ
ผู้หญิง	เขตเศรษฐกิจพิเศษพยายามแบ่งแยกกลุ่ม ผู้หญิงออก และจ่ายค่าแรงต่ำกว่า	เขตเศรษฐกิจพิเศษเป็นแหล่ง จ้างงานที่สำคัญสำหรับผู้หญิง และมีค่าแรงสูง
สิทธิด้านแรงงาน	เขตเศรษฐกิจพิเศษทำลายสิทธิด้านแรงงาน ขั้นพื้นฐาน	เขตเศรษฐกิจพิเศษทุกแห่งดำเนิน การตามมาตรฐานขององค์การ แรงงานระหว่างประเทศ (ILO)
สภาพการทำงาน	เขตเศรษฐกิจพิเศษปล่อยให้ผู้ประกอบการ ละเลยเรื่องสถานที่ทำงาน สุขภาวะและ ความปลอดภัยที่ไม่มีมาตรฐาน	การบริหารเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่ดีคือ การเสนอถึงมาตรฐาน การทำงานและสภาพการทำงาน ที่ดีกว่าที่อื่น
สิ่งแวดล้อม	เขตเศรษฐกิจพิเศษไม่ใส่ใจเรื่องการ ดูแลปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดมลพิษทาง อุตสาหกรรม	การดำเนินการเขตเศรษฐกิจพิเศษ ที่ดีต้องมีการควบคุมดูแลและ ดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมเป็น อย่างดี

ที่มา: World Bank

ถึงแม้ว่า นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษได้เกิดขึ้นตามความมุ่งหมายเดิมของกลุ่มนักธุรกิจในอำเภอแม่สอด แต่สิ่งที่น่าจับตามอง และศึกษาต่อไปคือ นโยบายเขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก จะดำเนินการโดยระบบราชการที่ภาครัฐเป็นผู้นำเพียงลำพังจะไปรอดหรือไม่ คงต้องรอดูกันต่อไป

การก่อเกิดและบทบาทของประชาคมแม่สอดที่เชื่อมโยงการจัดการตนเองต่อนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก

ท่ามกลางกระบวนการสร้างความเจริญให้แก่พื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทยผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติหลาย ๆ ฉบับที่ผ่านมา ไม่อาจปฏิเสธได้ว่ามีทั้งผลดีและผลเสียเกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาเหล่านั้นด้วย การขยายตัวของสภาพความเป็นเมืองที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงวิถีในการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ สภาพแวดล้อมแบบธรรมชาติถูกเบียดเบียนด้วยสิ่งปลูกสร้างสมัยใหม่ วิธีการเกษตรที่เปลี่ยนเป็นผลิตเพื่อป้อนโรงงานจำนวนมาก ส่งผลต่อการบุกรุกพื้นที่ป่าและการใช้สารเคมีเพื่อรักษาผลผลิต นั่นคือ สภาพเมืองแม่สอดในปัจจุบันที่ต่างไปจากเดิม ประกอบกับปัญหาของเมืองชายแดนที่มีลักษณะเฉพาะที่กล่าวไปแล้ว ยังมีเรื่องของ การเรียกร้องสัญชาติของกลุ่มคนไทยพลัดถิ่น เมื่อสภาพของเมืองเปลี่ยนไปปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาคือ การปนเปื้อนสารเคมีในแหล่งน้ำ เมื่อคนหันหลังให้กับคลองเพื่อไปใช้ประปา ส่งผลให้น้ำเน่าเสียตื้นเขิน เป็นแหล่งทิ้งสิ่งปฏิกูลของเมือง

ที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อแสดงให้เห็นสภาพปัญหาที่อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาดและอำเภอพบพระ ซึ่งเคยเป็นแหล่งธรรมชาติผืนใหญ่ เป็นแหล่งส่งออกพืชผลทางเกษตรเพื่อเลี้ยงคนทั้งประเทศ และเป็นเมืองที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ ต้องประสบกับปัญหาที่ไม่ต่างจากเมืองทั่ว ๆ ไป

อำเภอแม่สอดเป็นเมืองการค้าชายแดนที่มีการเดินทางเข้าออกของคนหลากหลายเชื้อชาติ รวมถึงแรงงานต่างด้าวทั้งที่เข้ามาอย่างถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย ปัญหาที่เกิดขึ้นมีหลากหลายและเป็นพื้นที่อ่อนไหวด้านความมั่นคงมาแต่เดิม จึงผสมและสั่งสมปัญหาทั้งภายในประเทศและกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างเมียนมาร์ เมื่อหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถเป็นตัวหลักในการแก้ไขปัญหาของพื้นที่ได้ ประกอบกับสภาพปัญหาที่สั่งสมจากนโยบายเก่ายังไม่ได้รับการแก้ไข ภาครัฐก็มีนโยบายใหม่เข้ามาในพื้นที่ให้ได้ดำเนินการกันต่อ ทั้งการพัฒนาพื้นที่ การส่งเสริมการลงทุนและเอื้อประโยชน์ให้นายทุนเข้ามาสร้างความเจริญในพื้นที่ การจัดสรรที่ดินทำกิน การอนุรักษ์ป่าไม้ แต่อย่างไรก็ตามในพื้นที่จังหวัดตากก็ลดลงไปทุกที ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาเกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาทั้งสิ้น

ในส่วนของรัฐบาลก็ประสบกับปัญหาวิกฤตทางการเมือง เกิดการรัฐประหารหลายครั้ง จนถึงจุดที่ภาคประชาสังคมรวมตัวกันเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐบาล จนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการบริหารและการปกครอง ในปี 2540 ที่มีการสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทของภาคประชาสังคม เกิดกระแสความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนพึ่งตนเองไปทั่วประเทศ เกิดเป็นมิติใหม่แห่งการพึ่งพาตนเองของชุมชนต่าง ๆ หรือที่เราเรียกว่า ภาคประชาสังคม ที่คนในแต่ละพื้นที่รวมตัวกันลุกขึ้นมาจัดการกับปัญหาด้วยตนเอง โดยไม่หวังพึ่งรัฐ แต่ก็ไม่ได้ปฏิเสธความช่วยเหลือจากรัฐ เพราะการแก้ไขปัญหาบางอย่างต้องอาศัยกลไกจากภาครัฐร่วมมือกัน

ภาคประชาสังคมในอำเภอแม่สอดก็เช่นเดียวกัน ที่เกิดจากกลุ่มคนที่ได้เข้าไปร่วมเรียนรู้ อบรม และทำกิจกรรมที่ภาครัฐจัดขึ้นเพื่อสร้างความเป็นภาคประชาสังคมให้เกิดขึ้น ทั้งการมองปัญหา ช่องทางการแก้ไขปัญหา การเป็นอาสาสมัครเข้าไปช่วยกันเป็นครั้งคราว สุดท้าย เมื่อคนเหล่านี้กลับมามองปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อาศัยของตนอย่างจริงจัง และเริ่มมองหาแนวร่วมเพื่อพูดคุยหาทางออกในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น และเรียกกลุ่มตนว่า “ประชาคมแม่สอด” จึงเป็นอันสืบจากการเปิดโอกาสของภาครัฐในการส่งเสริมบทบาทของภาคประชาสังคม

กล่าวได้ว่า ภาคประชาสังคมในจังหวัดตากมีจุดกำเนิดเล็ก ๆ ขึ้นในอำเภอที่ติดกับชายแดนและ เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างประเทศไทยกับประเทศเมียนมาร์คือ อำเภอแม่สอด ซึ่งมีความเจริญจากการเป็นเมืองการค้าชายแดนมาตั้งแต่อดีต ประกอบกับ ภาครัฐใช้ยุทธศาสตร์การเร่งรัดพัฒนาเพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีให้กับประชาชน โดยกระจายความเจริญไปยังพื้นที่รอบนอกที่มีศักยภาพ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงพื้นที่โดยการพัฒนาเส้นทางเชื่อมต่อพื้นที่ให้มีการสัญจรและขนส่งสินค้าได้อย่างสะดวก แต่ผลกระทบที่ตามมาคือ การขยายตัวของความเจริญอย่างไร้ทิศทาง และไม่มีการวางแผนรองรับ และทำให้ผลกระทบที่เกิดขึ้นตามมาจากการพัฒนาพื้นที่หลายปัญหาไม่มีหน่วยงานเจ้าภาพในการแก้ไข เนื่องจากการบริหารงานราชการของไทยเป็นการกระจายภารกิจในการปฏิบัติงาน หน่วยงานได้รับผิดชอบเรื่องใด ก็จะทำแต่เรื่องของตน แต่เมื่อเกิดปัญหามักจะเป็นลักษณะลูกโซ่ที่เชื่อมโยงกับหลายหน่วยงาน ดังนั้นแต่ละหน่วยงานต่างก็เกี่ยงที่จะเข้ามารับผิดชอบดูแลและขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ทำให้เกิดปัญหาเรื่องของการบูรณาการในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันของหน่วยงานภาครัฐ ประกอบกับ ระบบงบประมาณประจำปีที่มีทั้งจำนวนและเวลาที่จำกัด ที่ตรงกันข้ามกับปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่หยุดยั้ง ซึ่งเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของประเทศไทย

ปัจจัยที่ทำให้เกิดประชาคมแม่สอด ที่ถือว่าเป็นภาคประชาสังคมแรกของจังหวัดตาก มาจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายของรัฐบริหารตามทุนนิยม กระแสโลกาภิวัตน์ และปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพภูมิศาสตร์ เป็นหนึ่งในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความรักถิ่น และปัญหาของพื้นที่ ส่งเป็นแรงกระตุ้นแบบรอบทิศทาง ผสมกับสิ่งที่สั่งสมกันมาจากอดีต เป็นชนวนระเบิดของสำนึกความรักถิ่นที่มีอยู่ในตัวของผู้คนและความเป็นจิตอาสาให้ลุกขึ้นมาร่วมมือกันทำงานที่มีกลวิธีในการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่เป็นจุดมุ่งหมายหลัก ไม่ถูกครอบงำโดยอำนาจรัฐแต่ก็ไม่ปะทะ มีอิสระในการทำงานในประเด็นปัญหาที่ตนสนใจ ไม่มีโครงสร้างตายตัวใครอยากเข้ามาทำงานประเด็นใดก็เข้ามา หรืออยากจะทำออกจากการทำงานไปก็ไม่มีปัญหา ไม่มีใครบังคับ แต่ยังมีผู้ประสานงานของกลุ่มดำเนินงานอยู่ ในลักษณะของการนำแบบไม่นำ และทำแบบไม่ทำ ซึ่งหมายถึง ทุกคนสามารถผลักดันนำผลักดันตามด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และถ่ายทอดความรู้ที่มีให้กับผู้ร่วมงานได้มีความรู้เท่า ๆ กัน ทุกคนเข้าทำงานด้วยความสมัครใจร่วมมือบนความหลากหลายที่ไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา ไม่แสดงความเป็นเจ้าของถึงแม้ว่าประเด็นปัญหานั้นจะประสบความสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ที่สำคัญคือ การสร้างเครือข่าย ขยายพื้นที่ของความเป็นพลเมืองที่รู้จักกระตุ้นปลูกจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อถิ่นที่อยู่อาศัย การรู้จักแก้ไขปัญหาของตนเอง ทำเพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ นี่คือนิยามของความเป็นภาคประชาสังคมในพื้นที่จังหวัดตาก

ประชาคมแม่สอด เริ่มทำงานจนประสบความสำเร็จในหลายเรื่อง ทั้งเรื่องการฟื้นฟูลำห้วยแม่สอด ซึ่งเป็นผลงานชิ้นแรกของประชาคมแม่สอดที่สามารถดึงเอาพลังของคนแม่สอดออกมาในการร่วมกันพัฒนาลำห้วยแม่สอดให้กลับมาใสสะอาดและไหลไปได้ตลอดจนถึงปลายน้ำ เป็นการคืนชีวิตให้แก่ลำห้วยได้สำเร็จ จึงเป็นพลังส่งต่อการขยายอุดมการณ์โครงการกองทุนเพื่อสังคม ทำการพัฒนางาน พัฒนาคณะพัฒนาอาชีพ และเชื่อมเครือข่าย จนครบทุกอำเภอของจังหวัดตาก

นอกจากนี้ ประชาคมแม่สอดยังทำงานขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาในพื้นที่ทั้งในอำเภอแม่สอดและอำเภอใกล้เคียง ในเรื่องการช่วยเหลือคนไทยพลัดถิ่นให้ได้สัญชาติคืนมา ส่งผลต่ออนาคตของลูกหลานต่อไป การพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำแม่ดาว ซึ่งได้รับผลกระทบจากการปนเปื้อนสารแคดเมียมจากโรงงานทำเหมืองแร่ในอำเภอพบพระ รวมถึงการพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดน จังหวัดตาก ในปี 2547 ที่เป็นการผลักดันให้เกิดเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่อำเภอแม่สอด อำเภอแม่ระมาด และอำเภอพบพระ ในช่วงแรก

บทบาทของประชาคมแม่สอดในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะไม่หวือหวาชัดเจนเหมือนดังแต่ก่อนที่ภาครัฐยังไม่เข้ามามีบทบาทมากนัก ประกอบกับสภาพการเมืองการปกครองในช่วงที่ประชาธิปไตยไม่ปกติ ทำให้ภาคประชาสังคมถูกจำกัดบทบาทในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการของนโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตาก แต่ความเป็นธรรมชาติของคนที่ทำงานจิตอาสาอย่างประชาคมแม่สอดที่มีหลักการทำงานเพื่อถิ่นที่อยู่อาศัยที่ชัดเจนได้เข้าร่วมรับฟังหน่วยงานภาครัฐในการจัดสัมมนาเกี่ยวกับประเด็นนโยบายดังกล่าวร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ และกลุ่มคณะกรรมการชุมชนที่จัดตั้งจากหน่วยงานของท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จัดสัมมนาเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ประกอบการและนักลงทุนให้เห็นความพร้อมและศักยภาพของพื้นที่ภาคประชาสังคมในจังหวัดตากยังคงดำเนินบทบาทต่อไปตั้งสายน้ำไหลไปในทิศทางที่ควรจะเป็น แม้เจอก้อนหินมาขวางกั้นก็ยังสามารถลัดเลาะสู่ทางออกไปตามกระแสแห่งธารได้ (Chandarasunti, B.E.2525) เมื่อภาครัฐทำนโยบายในส่วนนี้แล้ว ประชาคมแม่สอดก็มีหน้าที่คิดต่อในประเด็นที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่เมื่อต้องเข้าสู่การเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยการจัดทำโครงการ “ฝายมีชีวิต” ขึ้น ด้วยตระหนักว่า หากมีการจัดตั้งนิคมอุตสาหกรรมขึ้นในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จะเกิดการแย่งน้ำกันใช้ในพื้นที่ ดังนั้น จึงรณรงค์ให้มีการจัดทำฝายในพื้นที่เพื่อเตรียมแหล่งน้ำไว้ให้คนในพื้นที่ได้มีใช้อย่างเพียงพอ โดยใช้ชื่อ “โครงการจัดสร้างฝายมีชีวิต” ซึ่งเป็นฝายที่มีต้นแบบมาจากจังหวัดนครศรีธรรมราชที่สามารถชะลอการไหลของน้ำและกักเก็บน้ำได้ดีกว่ารูปแบบฝายทางภาคเหนือ และพยายามขยายให้ทุกพื้นที่ได้จัดทำฝายดังกล่าว อีกทั้ง การดำเนินโครงการฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายจากการขยายพื้นที่ทำไร่ข้าวโพดของชาวบ้าน โดยการทำเขาหัวล้านให้เป็นเขาหัวจุกตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ในการสร้าง โคก หนอง นา และทำนาขั้นบันได เพื่อกักเก็บน้ำ ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ปี 2559 โดยมีนักวิชาการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการฟื้นฟูพื้นที่ในหมู่บ้านบ้านห้วยกระทิง มีเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการแล้วกว่า 100 ครอบครัว ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงในอำเภอแม่ระมาด หรือแม้แต่ในอำเภอพบพระ ที่มีกลุ่มคนในท้องถิ่นที่พยายามตั้งกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่พยายามไม่ใช้สารเคมีในการเกษตร และหันมาใช้สารอินทรีย์แทน ถึงแม้จะเป็นเพียงการเริ่มต้นแต่นั้นคือโอกาสรอดของลูกหลานในอนาคต

แนวทางการจัดการตนเองอย่างยั่งยืนของภาคประชาสังคม

บทบาทของภาคประชาสังคมในประเทศไทยนับว่ามีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะหลังจากมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ซึ่งให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนมากขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แต่กระนั้นก็ตาม ภาคประชาสังคมของไทยก็ยังไม่สามารถกล่าวได้ว่า ประสบความสำเร็จในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของนโยบายสาธารณะที่รัฐยังมีบทบาทหลักในการกำหนดนโยบายอยู่โดยขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ดังนั้น ภายใต้บริบททางการเมืองที่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันหาแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมอย่างยั่งยืน สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ขอเสนอแนวทางดังนี้

การสร้างเสริมความเข้มแข็งโดยภาคประชาสังคมเอง จากบทบาทของประชาคมแม่สอดทำให้เราเห็นว่า ภาคประชาสังคมเองคือส่วนสำคัญในการที่จะทำให้การทำงานของภาคประชาสังคมมีความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากสิ่งที่ทำนั้นล้วนเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวมที่ใกล้ชิดมากที่สุด ดังนั้น ผู้ที่ปฏิบัติงานในส่วนนี้จำเป็นต้องมีความพร้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ โดยไม่คิดหวังถึงผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก แต่จะต้องยึดหลักการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมมาก่อนเป็นอันดับแรก เพราะจะช่วยให้เกิดความไว้วางใจและเชื่อถือจากกลุ่มสมาชิกและประชาชนที่จะเข้ามาช่วยกันทำงานที่เป็นเรื่องของจิตอาสา และจะส่งต่อความเชื่อมั่นให้แก่คนในรุ่นต่อไป โดยบทบาทที่ภาคประชาสังคมจะต้องมีคือ การเป็นปากเสียงของประชาชน การให้ข้อมูลข่าวสาร การเป็นผู้กระตุ้นความตื่นรู้ในความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ **สำนึกต่อการทำหน้าที่**ในการเป็นเจ้าของประเทศ จะต้องตระหนักในการทำหน้าที่เข้าไปมีส่วนร่วมในทุกระดับที่ภาครัฐเปิดโอกาส หรือพยายามหาโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการของส่วนรวม การให้บริการสาธารณะที่จำเป็นคอยประสานงานโดยอาศัยประสบการณ์ในการร่วมแก้ไขปัญหาหรือทำงานจิตอาสาที่สร้างระบบความรู้ความเข้าใจในกระบวนการปฏิบัติงาน **การสร้างเสริมความเข้มแข็งจากองค์กรเครือข่าย** ทั้งในและนอกพื้นที่ เพื่อดึงเอาองค์ความรู้และแนวทางแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพมาปรับใช้

ทั้งนี้ การที่ภาคประชาสังคมเองจะมีความเข้มแข็งได้ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในของภาคประชาสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับสิ่งต่อไปนี้คือ **ความเป็นผู้นำ**ในการขับเคลื่อนบทบาทของภาคประชาสังคม ซึ่งหมายถึง คุณลักษณะของบุคคลที่เป็นที่ยอมรับในความรู้ ความสามารถ และความมุ่งมั่นในการทุ่มเท เสียสละเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและหรือขององค์กร รวมถึงมีวิสัยทัศน์ จนทำให้บุคคลอื่นพร้อมที่จะร่วมมือดำเนินการ **ข้อมูลและความรู้** ซึ่งจะทำให้ภาคประชาสังคมสามารถวางแผนในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมได้อย่างมีทิศทาง และทำให้สามารถบริหารงานแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ได้ชัดเจนขึ้น **เครือข่าย**ที่จะทำให้ภาคประชาสังคมมีพลังเพียงพอในการขับเคลื่อนประเด็นเรียกร้องหรือข้อเสนอแนะต่อภาครัฐให้บรรลุความสำเร็จได้ เช่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น **ระบอบการเมืองการปกครองที่เปิดกว้าง** ที่คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งต้องเปิดกว้างให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สนับสนุนให้

ภาคประชาสังคมได้มีบทบาทร่วมกับรัฐในการบริหารกิจการบ้านเมืองอย่างมีธรรมาภิบาล *ความเป็นพลเมือง* พื้นฐานของภาคประชาสังคมในการแสดงบทบาทสาธารณะ ในการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันแสดงความคิดเห็น แสวงหาแนวทางที่เหมาะสมเกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด และร่วมมือกันดำเนินการให้เป็นไปตาม วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดบนพื้นฐานของประโยชน์ส่วนรวม

การสร้างความเข้มแข็งโดยภาครัฐ โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีบทบาทในการบริหาร กิจการ บ้านเมือง โดยเฉพาะในส่วนที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็น ของประชาชนก่อนที่จะดำเนินการตามนโยบายของรัฐบาลหรือแผนงาน โครงการ นอกจากนี้ ภาครัฐต้อง สนับสนุนส่งเสริมให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารงานภาครัฐในระดับที่เหมาะสม เป็นลำดับในลักษณะดังนี้ *การมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และการมี ส่วนร่วมในการกำกับตรวจสอบ*

ภาคส่วนอื่นที่สนับสนุนความยั่งยืนให้แก่ภาคประชาสังคม ได้แก่ หน่วยงานที่อยู่ใน ภาคการศึกษา เช่น โรงเรียน วัด วิทยาลัยท้องถิ่น หรือกลุ่มศาสนาต่าง ๆ *ภาคธุรกิจเอกชน* โดยที่การนำ ความรู้ ความชำนาญตลอดจนทรัพยากรที่มีมาสนับสนุนการดำเนินงานของภาคประชาสังคมให้มากขึ้น เรื่อย ๆ โดยยึดประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ *ภาคเอกชน* ต้องให้ความสำคัญกับ การสร้างเสริมสมรรถนะของภาคประชาสังคมให้เข้มแข็งโดยเฉพาะทางด้านข้อมูล ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนทรัพยากรที่จำเป็น

กล่าวโดยสรุป ทุกภาคส่วนที่ทำงานนั้นต้องยืนอยู่บนหลักของการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ไม่คิดที่จะครอบงำหรือใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างผลประโยชน์ให้แก่เฉพาะกลุ่มตนเท่านั้น หากเห็นว่าประเด็นใด จะก่อให้เกิดความขัดแย้งในเรื่องของผลประโยชน์ทับซ้อน กลุ่มนั้นจะต้องถอนตัวจากการร่วมดำเนินงาน ในเรื่องดังกล่าว เพื่อลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นได้ ดังนั้น การจะสร้างต้นแบบการจัดการตนเองของ ภาคประชาสังคมในพื้นที่เขตพัฒนาเศรษฐกิจพิเศษ จำเป็นจะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน และการเปิดโอกาสจากภาครัฐ รวมถึงการแสวงหาช่องทางและพื้นที่ของภาคประชาสังคม ให้เกิด เป็นรูปธรรม ด้วยการศึกษาค้นหาข้อมูล การถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างเครือข่าย การดำเนินงาน เพื่อเติมเต็มในส่วนที่แต่ละกลุ่มขาดหาย และหนุนเสริมในส่วนที่มีให้ครบถ้วนสมบูรณ์

References

- Burns, M. J. (1978). *Transformational Leadership*. Retrieved from <https://www.langston.edu/sites/default/files/basic-content-files/TransformationalLeadership.pdf>.
- Callahan, R. (2007). Governance: The collision of politics and cooperation. *Public Administration Review*, 67(2), 290-301.
- Chandarasunti, P. (B.E.2525). *Witi Haeng Tao*. Bangkok: Kledthai.
- Creighton, J. L. (2005). *The Public Participation Handbook: Making Better Decisions Through Citizen Involvement*. San Francisco, CA: Jossey-Bass A Wiley Imprint.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2000). The new public service: Serving rather than steering. *Public Administration*, 60(6), 549-559.
- Laothamatas, A. (B.E.2555). *Khan Krachai Umnat = Khan Kuen Umnat Su Khan Chadkhan Tonaeng Khong Chumchon Tongtin Lae Sungkom*. Nonthaburi: Thailand Innovative Administration Consultancy Institute (TIA).
- Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action*. London: Harvard University Press.
- Prokati, K. (B.E.2550). *Sitti Kong Bukkom Sung Ruam Kan Pen Chumchon*. Bangkok: Mr.Copy.
- Széger, K., & Nosko, A. (2013). *Active Citizenship can Change Your Country for the Better*. Retrieved from <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/active-citizenship-can-change-your-country-better>.
- Tantisunthon, U. (B.E.2560). *20 Pee Saparn Mittrapap Thai-Myanmar Saparn Haeng Prawatsart 15 August B.E.2560*. Bangkok: Bapit Printing.
- Thongtakorn, C. & Niyomthai, S. (B.E.2561). Analysis of China's 21st century silk road policy, *Thai Journal of Public Administration*, 16(2), 71-102.